

Lichtaart

Een aas en “ne valsen derden”

29 mei 2010

Het gebeurt niet zo dikwijls, haast nooit, dat ik me naar de Kempen begeef om daar te gaan wandelen. Wat me vooral tegenhoudt is de Ring rond Antwerpen. Daar kan je nu eenmaal niet omheen wanneer je die richting uit wil en het is daar niet zelden een waar inferno is voor de automobilist. Al is het zo dat op een vroege zondagmorgen de verkeersdrukte en de daarmee samenhangende complicaties meestal wel te overzien zijn. Dat het er dit weekend toch van gekomen is om zo ver te reizen, is te wijten aan het feit dat de Boerenkrijgstappers uit Overmere voor hun jaarlijkse busreis met de club een wandeling gepland hadden in Lichtaart. Vermits wij, mijn echtgenote en ik, lid zijn van die club mochten we, mits betaling van een democratisch bedrag, de bus helpen vullen. En zo togen wij met een licht hart, een wat zwaarder rugzakje en een propvolle bus op weg. Het toegenomen gewicht van het rugzakje was te wijten aan het feit dat we het raadzaam, zo niet nodig, achtten om de gepaste voedingsmiddelen mee te nemen. Er was pas laat in de namiddag in een gezamenlijk eetmaal voorzien. Bovendien waren wij er vrij zeker van dat wat daar ter plaatse zou aangeboden worden tijdens de wandeling allicht niet in ons huidige eetpatroon zou passen. Dus...

Het zag er naar uit dat de lente vrijaf had genomen. De lucht was grauw en hield de dreiging in dat er spoedig wel wat nattigheid ging uitvallen. En fris was het ook. Of wat had je gedacht? In de bus stond zelfs nog het winteruur ingesteld op de klok. Het leek er op dat men het ons vooral goed wou inpeperen dat we dit keer niet moesten rekenen op ons goede fortune. Het was snel genoeg duidelijk: de zon zou ons niet begeleiden op deze wandeling. Bovendien vond de chauffeur dat we onze streek nog niet voldoende kenden en dus reed hij nog even een overbodig rondje van ettelijke kilometer voordat we, de neus en de E17 achterna, naar onze bestemming mochten. Zo te zien was de reis onder een niet al te gunstig gesternte van start was gegaan. Dat bleek achteraf gelukkig maar schijn.

Mochten wij nog gehoopt hebben dat de weergoden ons gedurende de trip gaandeweg toch nog wat gunstiger zouden gezind geraakt zijn, dan doolden wij ernstig want naarmate we ons doel naderden scheen het weer alleen maar grimmiger te worden. Wat het gezelschap niet belette de zaak van de optimistische kant te blijven bekijken. Immers: een pessimist zowel als een optimist hebben het verkeerd voor maar die laatste beleeft er tenminste nog plezier aan.

Het waren de Pompoenstappers uit Kasterlee die ten dans nodigden voor hun gelijknamige wandeling. Je kon daar tot 50 kilometer ver, hoofdzakelijk door de bossen, gaan rondstampen op hun aanwijzingen. Al zat die afstand er voor niemand van ons gezelschap in want we hadden nog een heel dagprogramma af te werken waarvan de wandeling slechts het eerste onderdeel was. Om het mogelijk te maken dat alles zoals voorzien zou verlopen moesten we op tijd weer bij de bus zijn die ons dan naar de volgende bestemming ging brengen. Dus vielen de langste afstanden af als keuzemogelijkheid en bleef nog slechts de 20 kilometer als alternatief over.

Ik kan het niet helpen maar bij het horen van „Lichtaart“ denk ik onveranderlijk aan Bobbejaanland. Jaren geleden heeft deze, wat miskende, zanger hier een pretpark gesticht dat

ondertussen alweer aan een Spaanse firma is verkocht maar dat nog steeds bestaat. Nu is de man toevallig net gestorven zodat de associatie wel zeer actueel was. Het land waarvan hij de ongekroonde koning geweest was kwam er bij deze wandeling ook helemaal niet aan te pas. Lichtaart heeft gelukkig nog wel wat meer te bieden. En Kasterlee (waarvan Lichtaart een deelgemeente is en waar de Pompoenstappers vandaan komen)... Ik bewaar nog een paar goede herinneringen aan bezoeken aan de Heide aldaar. Weliswaar stamt die herinnering van heel lang geleden. Mij stond nog steeds het beeld voor ogen van een vlakte met rul wit zand waar nauwelijks wat groeide. Misschien dat er ondertussen van alles veranderd is daar, ofwel is mijn herinnering door de tijd steeds valser ingekleurd geraakt maar in elk geval heb ik er dit keer niet veel open vlakten gezien. In de aankondiging van de wandeling in Marching had de club het erover dat 85% van het wandeltraject door het bos zou gaan. Ik heb de score niet bijgehouden maar het zal wel aardig in de buurt van hun belofte hebben gezeten. Zoals iemand opmerkte kon je daar gemakkelijk verloren lo-

Wannes van Lichtert met zijn hond op de Markt in Lichtaart

pen in die bossen en op de hei. Een bewering die geenszins overdreven was want het schijnt dat er daar om en bij de 250 kilometer wandelpaden liggen! Een knappe kop die daarin zonder voorbereiding niet op de dool geraakt. Gelukkig hadden de organisatoren zich beijverd om het traject goed uit te pijlen en moest er zelden getwijfeld worden over de te volgen weg.

Vooraf had ik me wel afgevraagd hoe men er toe gekomen was om voor de aansprektitel „Pompoenstappers“ te kiezen. Het blijkt nu dat Kasterlee bekend staat als het dorp van de Pompoenpapeters. (Even opletten, lui, met al die P's na elkaar). Rond 1700 was de pompoen wat er bij de kermis in Kasterlee werd gegeten. De aardappel was toen nog niet bekend want die werd eerst vijftig jaar later ingevoerd via Spanje. Nadat een dokter in Sevilla de plantjes uit de nieuwe wereld in zijn stadstuin tot wasdom had gebracht. De naam van de wandelclub is dus niet zomaar uit de lucht gegrepen en berust op een lange traditie.

Op de markt in Lichtaart, voor de Onze-Lieve-Vrouwekerk, staat een beeldengroep op een flink voetstuk van zandsteen. Het stelt een hond en een duister figuur voor. Ze zitten gezamenlijk in een plasje water te staren. Dacht ik. Het bleek echter, bij nader inzien, dat het „plasje“ een lichtende gloed moest voorstellen die hen vanuit de aarde tegemoet straalde. Misschien dat er 's avonds een lamp aangaat en dat er dan werkelijk een lichtbundel het gezicht van de man beschijnt. Ik ben echter niet lang genoeg gebleven om dat aan de waarheid te kunnen toetsen. Volgens de overlevering zou de naam Lichtaart namelijk komen van „licht“ en „erde“ zodat er daar ter plaatse wel eens gesproken wordt van „Lichtert“. Lichtgevende aarde, dus. De figuur met zijn hond is de herder Wannes van Lichtert. Een personage dat verder leeft in de lokale sagen en legenden. Ik denk dat de nabije kerk het trouwens ook een beetje fris vond want ze stond helemaal ingepakt.

Vlakbij Wannes bevond zich het nieuw ogende Ontmoetingscentrum waar moest ingeschreven worden. De voorzitter van onze club stortte zich moedig in het gewoel om even later ongeschonden en met de nodige formuliertjes weer op te duiken. Eentje te weinig bleek aldaar. Misschien zat er wel iemand met een dubbele persoonlijkheid in ons gezelschap. Zo kon iedereen zich snel op weg begeven om de afstand die op het briefje werd

De alomtegenwoordige rododendron

Hup, hup, de landduin up...eh... op!

ingevuld ook metterdaad af te wandelen.

Na een korte introductie doorheen bebouwd gebied, iets wat uiteraard niet te vermijden was, doken we snel tussen het alom tegenwoordige geboomte. Van daar af werd het aanbod meestal meer van hetzelfde. Zelfs de bloemen onderweg leken ook maar van één soort: veel purperen rododendron die daar in het wild uitbundig bloeide. Nauwelijks andere wilde bloemen. Vreemd. Misschien dat de bodem zich niet zo goed leende voor vele soorten. Het zou best kunnen want die ondergrond is nogal speciaal.

Het uitgezette traject liep dikwijls over smalle paadjes die kronkelend op en neer over de aanwezige landduinen lagen. Of over brede holle wegen die ooit door de regen uit het zand werden gespoeld. Al denk ik dat de mens in vele gevallen een duchtig handje geholpen heeft om hier het landschap in zijn huidige plooi te leggen.

Kasterlee kan landschappelijk opgedeeld worden in drie verschillende natuurlijke structuren. Op deze wandeling bewogen wij ons hoofdzakelijk door Midden-Kasterlee. De ondergrond daar bestaat uit waterdoorlatende zanden leemgronden met ijzerhoudende lagen. Dat laatste kon ik zelf overduidelijk constateren aan de roestbruine, gelaagde bodemlagen die hier en daar zichtbaar waren. Ik heb er nog een foto van gemaakt maar dat is niets geworden doordat er te weinig licht was en mijn hand niet stabiel genoeg. Al dacht ik van wel. Het resultaat was zo onscherp dat jullie me dus maar op mijn woord moeten geloven.

Ongeveer 10.000 jaar geleden bedekte het ijs de Kempen volledig. Bij het aflopen van die ijstijd kwam de zee tot hier. Zoals dat gaat aan de rand van een zee werden door de getijden en afzettingen heuvels gevormd. De zogeheten dekzandruggen. Zo is dan de Kempense Heuvelrug ontstaan. Die bulten konden tot zelfs 40 me-

ter hoog zijn. Van zodra het water zich terugtrok en de duingebieden droog kwamen, staken allerlei planten die zich in dat speciale milieu konden handhaven de kop op. Nog wat later kwamen de bomen: berken en zelfs eiken.

In de Middeleeuwen nam de bevolking vrij snel toe en al die mensen hadden meer en meer hout nodig. Dus werd ook hier de streek in snel tempo ontbost. Wat resulteerde was heide. Eens de bomen weg kreeg de wind vrij spel en die speelde duchtig met het zand zodat er stuifzandduinen gevormd werden. De wandeling ging onder andere over De Hoge Mouw en dat is zo'n duin. Die ligt nu midden in het provinciaal domein van dezelfde naam. „Moude“ of „molde“ betekent eenvoudigweg „mul zand“. De Oostenrijkse en Franse bezettingen zorgden voor een nieuwe bebossing van deze streken met vooral naaldboomsoorten. Dat resulteerde in uitgestrekte bossen van grove- en Corsicaanse den. Verder ontstonden hier nog heidevelden, vennen, open stuifzanden, holle wegen, waterlopen en loofbossen. Deze landschapselementen brachten diversiteit in het gebied. De laatste jaren werkt het bosbeheer aan de creatie van een gemengd loofbos. Dat was tijdens de wandeling goed te zien want het merendeel van het loofbos is duidelijk nog (zeer) jong.

Op de Hoge Mouw stonden een hele trits poenerige karretjes met verchroomde disselbo-

Het gedenktekentje voor de soldaten die hier sneuvelden

men en ijle wielen. Die voertuigjes waren hoofdzakelijk bespannen met halve paarden. Tja, ik noem die dieren maar even zo want ze schenen me net iets te groot voor een pony en dan ook weer wat te klein voor een „echt“ paard. Behalve de kinderen die de karretjes menden hingen er ook een aantal volwassen individuen rond die zich opschepperig met elkaar onderhielden. Het stonk er naar paard, tabaksrook en testosteron.

Bij de tweede rust- en controlepost van de dag verkondigde een groot bord dat ik me daar in de Witte Bergen bevond. Bijna vlak naast de tent waar de post in gevestigd

was stond een ander bord dat eraan herinnerde dat ook aan deze streek de oorlog niet ongemerkt is voorbijgegaan. Een lijst namen vertelde zonder verder commentaar wie hier ter wille van de vrijheid aan zijn eind was gekomen. Aan het nabije, bescheiden gedenktekentje, was te zien dat het hier waarschijnlijk ging om een ongeluk waarbij een vliegtuig was neergestort tijdens de eerste oorlogsjaren. Misschien was het onderweg aangeschoten en tenslotte hier gevallen. Het is hoe dan ook confronterend zoiets aan te treffen.

Ik denk weer wat geleerd te hebben. Door observatie van de voorhanden menselijke specimen onderweg, vooral in de controleposten, is het me ondertussen duidelijk geworden dat ik het stadium van de middelmatige wandelaar niet zal ontgroeien. Het is een spijtige vaststelling die me ten zeerste verdriet maar ik heb goede redenen om mijn mening te onderbouwen. Ten eerste werd ik bij herhaling vlot voorbijgemarcheerd door andere Boerenkrijgstappers. Hoewel ik mezelf had wijsgemaakt er flink de pas te hebben ingezet schenen zij mij moeiteloos in te halen. Ten tweede werd het me vanaf het moment dat ik de tent van de tweede controlepost betrad duidelijk: een echte wandelaar geeft zich onderweg bij herhaling over aan de consumptie van schuimvormende alcoholische dranken die in een kelkvormig recipiënt worden geserveerd. Een bezigheid die blijkbaar reeds op een tamelijk vroeg uur moet ingezet worden. Waarschijnlijk teneinde het persoonlijke zwaartepunt naar beneden te brengen. Ik zal er mij moeten bij neerleggen dat ik door te weinig snelheid en en te veel alcoholintolerantie wel nooit tot het kruim van de wandelgilde zal behoren.

De Sint-Pieterskerk in Turnhout. Met de twee torens.

Wat ook de gekozen afstand was geweest, na een geslaagde wandeling was iedereen ruim op tijd om in de startzaal de Pompoenstappers een extra centje te gunnen door nog iets te eten of te drinken te kopen. Waarna de bus ons op het afgesproken tijdstip naar het volgende punt van ons programma bracht: de stad Turnhout.

Turnhout is een stad in het noorden van België, gelegen in de provincie Antwerpen. Ze is de hoofdstad van de Kempen en ze wordt ook wel de „speelkaartenstad“ genoemd. Voor die laatste benaming zijn er goede redenen en dat werd ons later heel goed duidelijk gemaakt.

Turnhout is lang geleden ontstaan op het kruispunt van twee grote handelsroutes en het

stond onder de bescherming van het jachtkasteel van de hertogen van Brabant. Dat zou reeds voor 1110 het geval moeten geweest zijn. Dit jachtverleden wordt nog steeds weerspiegeld in het wapen van de stad. In ongeveer 1212 verkreeg de kleine gemeenschap stadsrechten van hertog Hendrik I van Brabant. In 1338 werd de stad het privilege toegekend om op zaterdag een markt te organiseren, een traditie die ook nu nog in ere wordt gehouden. Tegen de 16^e eeuw was Turnhout een rijk commercieel centrum geworden. Dat liedje was echter te mooi en het kon dus niet blijven duren. Het einde van die eeuw bracht oorlog, brand, confiscaties en epidemieën. Kortom: ellende troef. De onderdrukking en de Inquisitie joegen zowat iedereen die intellectueel wat betekende op de vlucht naar Nederland. Daardoor verarmde de streek rond Turnhout in meer dan één opzicht.

De stad en haar omgeving waren meermaals het toneel van gevechten. Turnhout geniet de twijfelachtige eer dat twee grote veldslagen naar de stad genoemd zijn. Eén in 1597 en één in 1789. Beide worden de Slag bij Turnhout genoemd.

In 1830 werd België onafhankelijk en Turnhout viel net onder de nieuwe grens met Nederland. Het bleef dus bij het nieuwe koninkrijk. In de periode van vrede tussen 1831 en 1914 werden in 1844 het Kanaal Dessel-Turnhout-Schoten en in 1855 de spoorlijn aangelegd. Turnhout heeft al lang een industriële geschiedenis. In de late middeleeuwen was het een gekend centrum voor het weven van bedlinnen en de handel in lijnwaad. Aan het begin van de 19^e eeuw werden deze industrieën verdrongen door van alles wat maken had met... papier. Philippus Jacobus Brepols wordt beschouwd als de stichter van die industrie. Veel ervan bleef tot op vandaag behouden.

In Turnhout konden we een paar uur vrij over onze tijd beschikken in zoverre dat er geen gemeenschappelijke activiteit gepland was. We konden ons dus begeven waar het toeval of persoonlijke interesse ons bracht. Vooraf was er gewezen op allerlei musea en andere plaatsen in de stad die het bezoeken en bezichtigen waard waren. Daarbij werd ook een bezoek aan het Nationaal Museum van de Speelkaart aanbevolen. Iemand van het gezelschap had vanuit de bus onderweg naar de Grote Markt een wegwijzer naar dat museum gezien. Onder zijn inspirerende leiding begaven wij ons min of meer kuddegewijs op weg. Om prompt te ver te lopen. Logisch, toch? Wij zijn gewoon aan v^{er} lopen. En het volgen van pijltjes. Maar daarvan was er slechts eentje te vinden, dicht bij de Grote Markt waar de bus ons had gelost. De diepgewortelde Belgische traditie eist dat een logische en consequente bewegwijzering iets is waar iedereen zich druk om maakt behalve degenen die ze moeten verzorgen. Ondanks deze perfide acties gelukte het toch om het museum te vinden. Andermaal werd het systeem verslagen!

In het museum vielen we echter wel in de prijzen. Slechts twee keer per maand worden

Eén van de historische drukpersen in het Nationaal Museum van de Speelkaart

daar, gedurende een paar uur, demonstraties gegeven van het drukken met historische drukpersen. Laat ons nu, puur toevallig, daar toch wel op precies het goede moment aankomen! Vooralsnog waren wij ons niet bewust dat we zoveel geluk hadden en we lieten ons collectief verleiden om naar een permanent lopende film te gaan kijken in een projectiezaaltje. De rolprent poogde de legende te vertellen van een ridder die zijn ziel aan de duivel verkocht om te kunnen winnen bij het kaartspel. Wat aardig lukte. Tenminste toch gedurende zeven jaar. Toen kwam de duivel zijn recht opeisen. De geliefde van de

ridder had hem echter een kruisbeeldje meegegeven en dat samen met het oprechte berouw voor zijn afschuwelijk handelen maakten dat hem door de hoogste instanties vergiffenis werd geschonken. Waarna de duivel het nakijken had en het contract vanzelf ontvlamde. Het was een film zonder dialoog met enkel wat gegrom en wat schaarse commentaar in het Frans. Het paard acteerde niet onaardig.

Wat er in het museum staat aan drukpersen en andere machinerie (en dat is heel veel), hoe oud dat alles verder ook moge zijn, het is allemaal door vrijwilligers met veel liefde en geduld hersteld, gerestaureerd en onderhouden. Alles is ook nog bruikbaar bovendien. Dat maakten de demonstraties door de aanwezige bejaarde drukkers zeer duidelijk.

Iedereen is wel met speelkaarten vertrouwd op één of andere manier maar wie vraagt zich ooit af waar die kaarten vandaan komen? Dus wie wist dat België de grootste producent ter wereld is op dat gebied? Aha! Zie je wel! Eertijds waren er in Turnhout meerdere bedrijven die met het drukken in het algemeen en het maken van speelkaarten in het bijzonder, het zout in de pap verdienden. Ze beconcurrerden elkaar ook genadeloos. Totdat ze zich, onder druk van de economische omstandigheden en de redelijkheid, verenigden in wat nu Cartamundi heet. Een gigant die per jaar meer dan 100 miljoen speelkaarten op de markt gooit.

Ze zijn er nog steeds!

Uit mijn jeugd herinner ik me een van die drukkerijen: Brepols. De man die aan de basis lag van dit bedrijf wordt hier eerder in de geschiedenis van de stad al eens vernoemd. Ze schijnen nog steeds te bestaan daar bij Brepols, maar ik

heb de indruk dat ze zich in een andere niche hebben genesteld. Dat zal ook wel nodig geweest zijn want destijds waren ze omzeggens gespecialiseerd in... kerkboeken. Missalen. Iedereen ging in het Vlaanderen van mijn jeugd langs hetzelfde spirituele traject: je werd gedoopt, je deed je eerste communie, je deed je plechtige communie. Bij die laatste mijlpaal was het niet zelden de gewoonte de communicant te vervelen met een in zacht leder gebonden baksteen: het missaal. Daarin stond de hele liturgie en nog wat meer van het ganse kerkelijke jaar. Aan de ene kant van de bladzijde in het Latijn, aan de andere kant in het Nederlands. Want wij zongen de gezangen in het Latijn. Jawel. Ik heb er nooit een jota van verstaan en het werd ook niet uitgelegd, maar dat is een onbelangrijk detail. Je werd geacht dit boekwerk goed zichtbaar overal mee te zeulen ter gelegenheid van de plechtige communie. Eventueel eenzijdig verpakt in een kanten doekje dat voortdurend weggleed. Naar de hoogmis, het lof, de vespers en het vormsel ging het. Tussendoor moest men zich ook nog blootstellen aan de ongemeende complimenten van familie en bekenden. Want daar moest je dan op bezoek in je nieuwe kostuum en je ongemakkelijke schoenen. Ik veronderstel dat het bedoeld was als een interactieve les over het lijden van Christus. De lachende derde in deze komedie was... Brepols, uitgevers te Turnhout. Die drukten daar missalen per ton. Toen ik dat in het museum ter sprake bracht wist men mij te vertellen dat het laatste missaal in, ik dacht, 1976 is gedrukt. Er is geen mens die er nog aan wil en daar kan ik me wel wat bij voorstellen. Eens dat ding zijn dienst had gedaan als pralerig strafwerktuig verdween het in een kast waarna het nagenoeg nooit meer aan het daglicht werd blootgesteld. Het mijne is tenminste al lang zoek maar daarentegen heb ik hier nog een tweedelig encyclopedisch (geschreven als „enciklopedisch“) woordenboek. Uitgegeven door Brepols. „Modern Woordenboek Vijfde Druk“ staat er op te lezen. Een datum wanneer het is uitgegeven is niet te vinden maar dat „modern“ is wel redelijk hilarisch in dit tijdsgewricht wanneer je de inhoud eens bekijkt. Ik heb er mij al flink mee vermaakt. Ooit voor een prikje gekocht bij de opruiming van een bibliotheek en nou wil ik ze niet meer

Meneer Waelmans, mijn (bijna) persoonlijke gids in het museum

kwijt. De auteur is trouwens iemand die ook al in Turnhout is geboren: Professor Doctor J. Verschuere s.j. Inderdaad bekend vanwege zijn woordenboeken.

De aanwezige drukkers gaven enthousiast uitleg en demonstreerden alles aan de machines wat er maar te demonstreren viel over het drukken en het verder vervaardigen van speelkaarten. Ik had het geluk dat iemand zich persoonlijk en bijna exclusief over mij ontfermde nadat ik hem een vraag had gesteld over vlakdruk en rotatiedruk. Twee termen die ik uit onwetendheid volslagen ijdel gebruikte. Dus meneer Waelmans (voorgeslacht afkomstig uit Dendermonde waar op dat moment het Ros Beiaard uitging) legde me deskundig en aan de hand van de praktijk uit welke dwalingen mijn drukkershorizon tot nu toe verduisterd hadden. De oudste persen die in het museum staan zijn van hout gemaakt en nogal duidelijk geïnspireerd door... een wijnpers. Je hebt een vlak cliché waarbij wat moet gedrukt worden in spiegelschrift en verheven staat.

Dat wordt gelijkmatig met inkt bedekt, een blad papier gaat er overheen en de pers wordt aangedrukt. Resultaat? Eén bedrukt blad. Et voilà, dat is dan hoogdruk. Toen Gutenberg zijn letters sneed, gebruikte hij dit procédé en min of meer dezelfde middelen. Overigens is de veelgehoorde bewering dat Gutenberg de boekdrukkunst zou hebben uitgevonden, misleidend. De blokdruk bestond al langer. De Chinezen gebruikten die methode al. Lang voordat ze ons met hun rommel verleidden tot het uitgeven van centen die je meestal net zo goed kan weggooien.

Een pers van een wat recentere datum

De verdienste van Gutenberg is dat hij op het geniale idee kwam om *losse letters* te gebruiken. Daardoor hoefde niet langer een hele bladzijde uit één blok te worden gemaakt. Gebeurde het dat zo'n bladzijde uit één stuk achteraf moest worden gecorrigeerd en geredigeerd, dan was Leiden in last en moest er een heel nieuw blok worden gesneden. Door Gutenbergs vinding werden correctie en redactie gemakkelijker en goedkoper; kleine veranderingen in het zetsel waren nu gemakkelijk te maken.

Doordat het hoogdrukken zo langzaam ging en dus niet erg productief was, werd er gezocht naar andere methoden. Uiteraard werden die gevonden. De oplossing lag in de vlakdruk. In de achttiende eeuw ontwikkelde Alois Senefelder een methode om bladmuziek op een snellere manier voor het drukken voor te bereiden en te vermenigvuldigen. Na allerlei experimenten ging hij uiteindelijk kalksteen gebruiken. Het toeval wou dat hij woonachtig was in Beieren, Zuid-Duitsland, waar in de vorm van de Solnhofener steen „zuivere“ kalksteen beschikbaar was. Hij vond de lithografie uit. Het drukken met een steen als cliché is mogelijk omdat vet en water elkaar afstoten. Wanneer een geschikte kalksteen is voorzien van een beeld, een tekening bijvoorbeeld, wordt dit beeld met behulp van Arabische gom „gefixeerd“. De gom maakt het deel van de steen dat nog niet is betekend nog ontvankelijker voor water. Tevens kan aan de gom een zwak zuur worden toegevoegd. Alleen die de-

len van de steen waar niet getekend is, worden aangetast door het zuur. Door deze gedeeltelijke aantasting kan er hoogteverschil ontstaan. Grote oplagen bleken lange tijd niet mogelijk met dit procédé. Wanneer er alleen werd vertrouwd op de afstotende eigenschappen van vet en water ging het snel mis. In de handen van een bekwaam drukker kan deze techniek echter zeer mooie resultaten opleveren. In het museum zijn verschillende, soms indrukwekkende, stenen te zien waarmee tekeningen werden gedrukt. Overigens vindt de techniek nog altijd toepassing. Zelfs bij de modernste machines. Het heet nu offset en de platen die daarbij gebruikt worden waren vroeger in zink, nu in aluminium.

Een werkelijk unieke en bewegende stoommachine

Met veel „tongue in cheek“ meldden de bordjes bij diverse tentoongestelde zaken dat „*Verstandige mensen de tentoongestelde dingen niet*

aanraken. Voor anderen is het aanraken verboden“.

Meneer Waelmans antwoordde geduldig op mijn niet altijd pertinente vragen en leidde me overal rond terwijl hij onvermoeibaar bleef uitleggen wat er zoal allemaal te zien was.

Behalve allerlei drukpersen, gaande van de alleroudste degelpers voor hoogdruk tot al veel recentere, bijna half-automatische persen, staat er in een aparte ruimte een magnifiek gerestaureerde stoommachine. Het grote

De begijnhofkerk in het begijnhof in Turnhout

wiel dat vroeger de drijfkracht leverde voor een ganse fabriek is minstens zes meter in diameter en de platte riem waarmee het aandrijven gebeurt is bijna een halve meter breed! Alsof dat nog niet mooi genoeg is, werkt het geheel ook nog en kan de bezoeker het persoonlijk en van dichtbij meemaken hoe indrukwekkend het functioneren van een dergelijke mechaniek wel is. Ja, goed, de drijfkracht is nu geen stoom meer maar alles wat er moet en kan aan bewegen doet dat ook. En met een souplesse die werkelijk verbluffend is voor zo'n groot mechanisch tuig. Het geheel is werkelijk uniek in Europa. De machine is in Gent gebouwd in een tijd dat we op dat vlak nog iets te betekenen hadden en dat niet elke homp gietijzer uit China kwam.

Na dit museumbezoek trok een deel van het reisgezelschap zich terug in een aantal etablissementen rond de Grote Markt teneinde de inwendige vochtigheidsgraad op minstens hetzelfde peil te brengen als die van de intens beregende buitenwereld. Er werd uitge-

breid eer bewezen aan de heer Corsendonck (een biermerk). Slechts een handjevol dapperen trotseerde de genadeloze elementen en begaf zich door de inmiddels neerplezende

De huiskapel in het begijnhofmuseum

De preekstoel in de Sint-Pieterskerk in Turnhout

regen naar het Begijnhofmuseum om zich in contemplatie te dompelen in de wereld van reeds lang gestorven vergeestelijkte juffrouwen. Er waren daar ook kelken te zien al stond daar niet „Corsendonck“ ingeëtst.

Het begijnhof van Turnhout is één van de mooiste en meest stemmige van België. Het werd in de 13e eeuw opgericht in het voormalige park rond het kasteel de Warande. In de loop der tijden kende het „Hof“ perioden van grote bloei en verbleven er honderden begijntjes. Het beleefde en overleefde brand en plunderingen en het bleef ook niet gespaard van pest en ander onheil. De (grote) barokke Begijnhofkerk uit 1665 en de kapel van het Heilig Aanschijs, van het eind van de 19^e eeuw, schijnen een bezoek waard te zijn maar wij zijn niet zo ver geraakt. Wel konden we het kleine museum bezoeken waar aan de hand van verschillende kamers de thema's in het leven van de begijnen werd geïllustreerd. Alledaagse gebruiksvoorwerpen zowel als de pracht en de praal van religieuze voorwerpen werden er getoond. Exponenten van het rijke Roomse leven. Het Turnhoutse Begijnhof werd in 1998 door de UNESCO erkend als waardevol cultureel werelderfgoed. Bij navraag bleek het nog niet zo eenvoudig hier een beschermd stulpje te bewonen. Men moet, om te beginnen, al een inwoner van Turnhout zijn, een zekere leeftijd bereikt hebben en een heleboel strenge voorwaarden en reglementen onderschrijven voordat het eventueel mogelijk wordt. En wie er zit blijft er allicht zitten. Dus het kan wel even duren voordat iemand aan de beurt komt. Het moet echter wel iets apart zijn om te kunnen wonen in een dergelijke oase van serene rust midden een toch wel drukke stadsomgeving.

Omdat het nog te vroeg was om al naar de vertrekplaats van de bus te gaan besloten we nog even in de religieuze sfeer te verwijlen door de Sint-Pieterskerk te bezoeken. Want de deur daarvan stond, o wonder, open. Je ziet het niet zoveel meer dat een heiligdom zomaar toegankelijk is wanneer er geen eredienst wordt gehouden. Er

was geen mens in heel die grote ruimte maar er klonk een zacht en beschaafd muziekje. Nee, geen orgelmuziek. Iets klassiek dat mij helemaal op zijn plaats leek.

Van de eerste kerk die hier stond vermoedt men dat ze in de 13^e eeuw, of zelfs nog vroeger, werd gebouwd. Daarvan is nagenoeg niets meer over of het zou de onderkant van de nu 62 meter hoge toren moeten zijn. Door de eeuwen heen is de kerk meerdere malen veranderd, uitgebreid en aangepast. Daarbij werd dan meestal de stijl gebruikt van de tijd waarin de verandering werd doorgevoerd. Zodat het geheel een mengelmoes is geworden.

De kerk heeft ook twee torens. Een grote en een kleintje. Dat laatste is nogal merkwaardig gekleurd. Naar het schijnt wordt dat een vieringtorentje genoemd. De functie daarvan is me totaal onduidelijk.

De kerk heeft een groot aantal zijkapellen, een rist biechtstoelen en een monumentale preekstoel die in zijn houtbeeldhouwwerk verschillende taferelen uit het leven van Christus en de apostelen evoceert. Ook de engelen van het laatste oordeel worden ten tonele gevoerd. Die staan met hun bazuinen naar beneden te toeteren. Ik had verwacht hier een groot orgel aan te treffen dat in staat was de krullen uit het haar van de gelovigen te blazen maar dat viel tegen. Ik vond niets anders dan een iel ogend instrument met een bescheiden aantal pijpjes. In het brochuurtje dat tegen het offeren van 50 cent wordt aangeboden is er ook geen sprake van een dergelijk instrument.

Met de glans van het goud in de ogen en de kilte van het marmer in de botten, zijn we naar de stopplaats van de bus afgezakt om aan het laatste luik van de dag te beginnen: het avondmaal in een Colmar-restaurant in Aartselaar.

Gelaafd en gevoed naar ziel en lichaam zijn we later ook nog veilig thuis geraakt. Halleluja!

P.S. Voor mijn Nederlandse lezertjes.

De „valsen derden“ die in de ondertitel staat, slaat op een uitdrukking die in ons dialect bij het kaartspel jassen wordt gebruikt. Een „derden“ is drie kaarten van dezelfde soort waarvan de waarden elkaar zonder onderbreking opvolgen. Bijvoorbeeld een tien, een boer en een koningin (of dame). Ik veronderstel dat het in modern jargon een „suite“ zou heten. Soms werd er geprobeerd om te sjoemelen en iets voor een derden of suite te laten doorgaan terwijl het dat slechts in schijn was. Maar evengoed werd (wordt) de uitdrukking gebruikt om een persoon of een zaak aan te duiden die niet te vertrouwen is. Onderwijl is de associatie met het verhaaltje uiteraard al duidelijk. Het weer was namelijk de „valsen derden“.

© Michel Christiaens